

KARISMATIKK OG LUTHERDOM

Er det mulig å forene karismatisk liv og praksis med luthersk kristendomsforståelse?

I. Problemstilling

Er det mulig å være lutheraner og karismatiker? Hva skal vi si til en slik problemstilling? Noen vil straks riste på hodet og si at det er ikke mulig, og det vil heller ikke bli mulig. Her må en velge det ene eller det andre. Andre vil kanskje bare trekke på skuldrene og si at det må da være mange viktigere spørsmål å konsentrere seg om, også om en kaller seg lutheraner.

Det er ikke noe originalt å konstatere at vi i dag lever i en tid hvor de fleste er mer opptatt av pragmatiske spørsmål enn av prinsipielle. Spørsmål etter hva som egentlig skjer rundt oss i kirke og samfunn, eller etter hva mennesker i dag føler, opplever og har behov for, synes å være mye viktigere enn teologiske drøftinger. Og jeg tror personlig at det er en viktig side ved kirkens krise i dag at vi ikke tar aktuelle og eksistensielle spørsmål hos mennesker i vår tid på alvor. I stedet holder vi våre tradisjonelle gudstjenester og møter, som det en venn av meg nylig kalte 'veterantreff', og besvarer gjennom vår forkynnelse en rekke spørsmål som mennesker rundt oss, og det gjelder ikke minst de unge, enda ikke har begynt å stille.

Men på den annen side tror jeg det er livsfarlig om vi som kirke i denne situasjonen bare skulle la oss rive med av 'tidsånden', og slutte å arbeide med prinsipielle teologiske spørsmål. På kort sikt kan det virke som om dette er overflødig, men i et lengre perspektiv er jeg overbevist om at det er helt nødvendig. Nå kunne en kanskje spørre om det ikke ville være viktigere å drøfte om det er mulig å forene et karismatisk engasjement med en sunn bibelforankret teologi enn med luthersk tradisjon. Men for en del av oss vil vel det at vi er lutheranere nettop innebære dette.

Men la oss først nå gi en helt kort definisjon på hva det *innebærer å være lutheraner*.

En lutheraner er en person som er medlem av et luthersk kirkesamfunn, og som i liv og lære gir sin tilslutning til de bærende elementer i den lutherske kristendomsforståelse, slik denne er nedfelt i de lutherske bekjennelsesskrifter (CA, Luthers store og lille katekismus). Jeg sier 'de bærende elementer' for det finnes vel knapt innen noen gruppering i norsk kristenliv mennesker som helt uforbeholdent vil slutte seg til alle utsagn i disse skrifter.

F.eks. er det vel et stort tankekors i mange av de konservative, lavkirkelige kretser at CA 17 så klart avviser tanken om et jordisk tusenårsrike. Og det finnes vel personer både innen de konservative lavkirkelige og høykirkelige sammenhenger som har et noe anstrengt forhold til embetsforståelse og sakramentssyn i de samme skrifter. I noen sammenhenger bør en derfor kanskje være litt mer forsiktige med å anklage hverandre for å være u-lutherske.

En karismatiker da, hva slags menneske er det? Kanskje har vi her å gjøre med en av de mest forvirrende og upresise begreper i vår tid. I folkelig språkbruk kan det vel omfatte alt fra Carl I. Hagen til Åge Åleskjær. Kanskje kan vi helt kort si at en karismatiker er en som arbeider for å løfte frem og leve i den karismatiske dimensjon i Bibelen, som noe som er aktuelt også idag. Eller med andre ord: *det er en som ønsker å ta på alvor Bibelens tale om Den Hellige Ånds utrustende gjerning manifestert gjennom den fylde av åndelige gaver som er beskrevet i NT*. Det dreier seg ikke bare om å ha en prinsipiell åpenhet for dette, men om et personlig engasjement fordi en ser at dette er så uhyre viktig for den kristne menighets liv og tjeneste i denne verden. Det dreier seg, etter min mening, om å ta apostelen Paulus formaning på alvor når han sier 'Streb etter' el. 'Vær ivrig for de åndelige gaver, mest etter det å tale profetisk', (1 Kor 14,1).

Det er, også etter min mening, et håpløst foretakende i dag, både eksegetisk og historisk, å

forsøke å hevde at den menighetsprofetiske dimensjon ifølge NT skulle være tenkt å opphøre med apostlene. Dette standpunktet finnes i dag nesten ikke i det hele tatt hos bibelforskerne.

Allikevel er det viktig, f.eks. for oss som er aktive i en sammenheng som kalles karismatisk, at vi er villige til å lytte til noe av den kritikk som rettes mot oss og vår forkynnelse. Noe av denne kritikk må, med respekt å melde, sies å være meget overflatisk, og kan virke som en slags teologisering av egen frustrasjon og negative erfaringer. Altså en slags negativ erfaringsteologi. Jeg synes selv jeg har møtt altfor mye negativ erfaringsteologi på dette område, noe som lett fører til at en ikke er villig til å se hva de bibelske tekster egentlig sier.

Men en del av kritikken beror utvilsomt på et genuint teologisk engasjement, og et oppriktig ønske om å forsvare noe en oppfatter som en sunn bibelsk teologi. En slik kritikk gjør vi vel i å ta på alvor, og vi bør også kunne innrømme at ikke alt som har lytt f. eks. fra Oases talerstol, eller, opp gjennom årene har skjedd i møtene der, har vært like sunt og gjennomtenkt. Men det henger også sammen med det at denne bevegelsen har ønsket å være en *frontbevegelse* og en *spyddspiss* for fornyelse. En har ønsket å ta nye skritt i tro og tillit til Herren. Og det kan en ikke gjøre om en hele tiden skal være svært forsiktig.

Men dette får være nok innledende refleksjoner. Foredraget vil videre bestå av to hoveddeler. I den første del vil vi drøfte en påstått konflikt mellom et engasjement for den karismatiske dimensjon og luthersk kristendomsforståelse på to hovedområder. I den andre vil vi, fordi det i luthersk sammenheng nettopp dreier seg om en *Skriften alene teologi*, gjennom et kort bibelstudium forsøke å vise hvordan den karismatiske dimensjon er tilrettelagt i rammen av Paulus kristendomsforståelse.

II. *Må det være en konflikt mellom et karismatisk engasjement og grunnleggende elementer i luthersk læretradisjon?*

La oss her innledningsvis slå fast at det vel ikke er mulig å påvise en konflikt mellom det som ligger i vår definisjon av karismatisk engasjement og klare utsagn i de lutherske bekjennelsesskrifter. Og det er, etter min mening, også klart påvist at deler av den kritikk som postulerer å representere viktige lutherske anliggender, i virkeligheten representerer en misforstått eller fordreid lutherdom. Ikke minst kan en finne dette i en misforstått korsteologi og en 'forherligelse' av den menneskelige svakhet som klart kommer i strid både med Paulus og Luther (jf. Agne Nordlander, *Hellighetens gjenoppdagelse*, Oslo 1990, 189-197). Selv om jeg ikke skal forsøke å utgi meg for å være Lutherforsker i akademisk forstand, så har jeg registrert at det i nyere finsk Luthertolkning er foretatt et interessant oppgjør med den altfor kunnskapsteoretisk orienterte tolkning som har preget mye av den tradisjonelle Lutherforståelse.

Det argumenteres her for en mer dynamisk forståelse av det kristne liv hos Luther, hvor det legges vekt på at Kristus er reelt nærværende med sin frelse og sin guddommelighet hos den troende. Luther bruker her bildet av foreningen av den troende og Kristus 'som én kake'. Denne enhet mellom Kristus og den troende innebærer altså at den oppstandne Kristus, ifølge Luther, på en reell måte vil leve ut sitt liv gjennom den troende. (Jf. Tuoma Mannermaa og Simo Peura.

Liknende synspunkter finnes også i Regin Prenters avhandling *Spiritus Creator*, København 1946, f.eks. i avsnittet 'Helligåndens gerning som formidler av Kristi reale nærvær, 48-72). Det er riktignok bare gjennom troen at den kristne kan gripe Kristi nærvær, men dette er ikke bare rent teoretisk tenkt men også reelt erfarbart ved Ånden. Men vi vil nå gå inn på det første

konkrete konfliktområde og forsøke å antyde noen innfallsvinkler som kan være fruktbare i et videre arbeide med vår problemstilling.

a) *Påstand:* *Forkynnelsen av den karismatiske dimensjon representerer noe som skygger for, og i verste fall motsier, de sentrale lutherske læresetninger om rettferdigjørelse ved tro alene (sola fide) og troen på Guds nåde alene (sola gratia) som grunnlag for frelsen.*

Ja, hos noen henvises det til Paulus kamp mot omskjærelsen i Gal som et tilleggskrav til troen og nåden. Og derfor bekjemper de den karismatiske bevegelse like så helhjertet som Paulus bekjempet omskjærelsen. Dette synspunkt finnes til dels i kretser som oppfatter seg selv som roseniansk påvirket. Her synes noen å tenke slik at de forstår all forkynnelse og undervisning om det kristne liv som et lovisk trekk, som kan komme til å skygge for den rene forkynnelse av Guds nåde som miskunn og syndstilgivelse. Det eneste som skal forkynnes er derfor synd og nåde, lov og evangelium. Bare slik kan synderen få gripe en full frelsesvisshet.

Det som er svakheten ved dette standpunktet er at en ikke tar på alvor den grunnleggende bestemmelse av menneskets situasjon hos Luther. Nemlig det at vi alltid befinner oss i to relasjoner, i et forhold til Gud og i et forhold til verden og våre medmennesker. Og Guds nåde har på grunnleggende måte med begge disse forhold å gjøre. I forholdet til Gud er og forblir mennesket en fortapt synder, og det er bare ved troen på Guds nåde i Kristus at mennesket kan bli stående som rettferdig i dommen. (CA 4). Nåden i denne betydning er forstått som **favor Dei**, Guds gunst, hans miskunn, hans vilje til å tilgi all synd for Kristi skyld. Dette er en grunnleggende læresetning i Luthers teologi.

Men Luther har også noe å si til nåden som **donum**, som Guds gave. Som noe som gjelder for det kristne liv i verden og i tjenesten. Vi kunne også kalle det 'i helliggjørelsesperspektivet'.

En Lutherforsker som særlig understreker dette er Regin Prenter. Han sier, 'At Luther så ikke, - sådan som man i den populære gengivelsen av definitionen av **gratia** som **favor Dei** alt for ofte oppfatter sagen - nøjes med at bestemme nådens vesen som **favor Dei**, men dertil knytter begrepet **donum**, beror på at en bestemmelse av **gratia** som **favor Dei** vilde forvandle nåden til en abstrakt idé og gjøre troen på en sådann idé til en lovens gjerning', (1946:61).

Dersom vi bare taler om nåden som miskunn, som tilgivelse, uten også å tale om nåden som donum, som Guds kraft og gjerning i mennesket så blir nåden bare en abstrakt ide. Det er et dynamisk forhold mellom disse to aspekter ved nåden hos Luther, ifølge Prenter. Uten nåden som miskunn og tilgivelse blir vår tro og det nye liv i troen bare menneskeverk og underlagt Guds dom. Vi kan altså aldri legge bak oss eller vokse ut av nåden som Guds miskunn. Den trenger vi på nytt og på nytt, hver dag. Men om vi bare forkynner nåden som tilgivelse, uten også å forkynne den som **donum**, som Guds gave og Guds kraft, så blir den til en abstrakt idé. Ja, i virkeligheten blir det en lovens gjerning å skulle tro på den sier Prenter.

Nå er det en ung Lutherforsker, Asger Højlund ved Menighedsfakultet i Aarhus som har forsøkt å bestride denne forståelse av Guds nåde hos Luther. (*Ved gaven helbreder han naturen*, Aarhus 1992). Han forsøker å utlegge Luther slik at nåden både som favor og donum hører hjemme i den grunnleggende Gudsrelasjonen, nemlig slik at disse to til sammen utgjør 'det første forsvarsverk' mot synden - nemlig det å søke ly under Kristi rettferdighet mot Guds dom. Om dette skulle være riktig hører ikke talen om donum hjemme i tjeneste eller helliggjørelsesperspektivet, som 'det andre forsvarsverk' mot synden.

Højlunds tolkning av Luther på dette punkt har imidlertid møtt sterk motbør. Interessant er det at også Carl Fr. Wisløff i en anmeldelse av boken (*Fast Grunn*) klart reserverer seg mot Højlunds forståelse og fastholder at nåden som donum hos Luther hører hjemme i helliggjørelsesperspektivet.

Hva vil jeg så med det jeg så langt har sagt.

Jeg forsøker ikke å hevde at Luther selv, eller de lutherske bekjennelsesskrifter, sier det samme om nådegaver og karismatisk utrustning som i karismatisk sammenheng idag. Det var andre ting som primært var i fokus for reformatorene.

Og når en leser Luthers utleggelse av de kjente nådegavetekstene i NT så må det sies at hans innsikt, f.eks. i den profetiske gave er mangelfull i forhold til hva bibelforskningen i dag klart har avdekket..

Vedrørende bønn for syke og tro på guddommelig helbredelse, må det imidlertid sies at det finnes tekster som uttrykker stor tro på dette, og vitnesbyrd om en meget frimodig forbønnspraksis. (Jf. Bengt R. Hoffman, *Luther and the Mystics. A re-examination of Luther's spiritual experience and his relationship to the mystics*, Minneapolis 1976, 195-201.

Mitt poeng med denne modellen, og denne *distinksjonen mellom nåden som favor og donum*, er å fremheve at her finnes det en struktur i luthersk teologi hvor den karismatiske dimensjon ganske klart må kunne høre hjemme uten at en skygger for læren om rettferdiggjørelse ved tro alene. I perspektivet av nåden som donum (gave) ligger det en åpenhet for å kunne løfte frem alt det nytestamentlige formaningsmateriale om helliggjørelse og et liv i tjeneste i menigheten og i verden. Ja, det er en forkynnelse som ikke har dette perspektivet med som egentlig ikke er luthersk. I sin bok om *Predikans oppgift*, Lund 1956 (som fremdeles er en klassiker til innsikt i Luthers forkynnelse) sier den svenske teologen Henrik Ivarsson, at enhver preken ifølge Luther skal handle både om troen, det grunnleggende gudsforhold, og om kjærligheten, dvs. det kristne liv i verden. Eller sagt med andre ord, om Kristus både som gave og som eksempel (113ff. 114). Ja, for min egen del var det dette at jeg oppdaget hvor sentral og viktig hele den evangeliske formaningsdimensjonen er, både i paulinsk teologi og hos Luther, som var en av de viktigste grunnene til at jeg begynte å åpne meg opp for den karismatisk dimensjon.

Formaningen hos Luther er et evangelisk imperativ med skapende og handlingsutløsende karakter, sier Ivarsson og legger til at Luther oppfattet den apostoliske formaning som et dynamisk begrep. Apostelen formaner for å egge de troende til å leve det nye liv i kjærlighetens gjerninger.

Jf. til dette tema også Erling Utne, ≅Den evangeliske egenart ved den paulinske parenese≅, *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 34, 1963, 65-79 og Gustav Börjesson, *Förmaningens roll i forkunnelsen*, Lund 1969. Noe av dette materiale er popularisert i Ove Conrad Hanssen, *Formaningene i Det Nye Testamentet*, Oslo 1972. Erling Utne's bok, *Der det nye livet lever*, Oslo 1997 gjenspeiler på en fin måte dette

formaningsperspektivet.

Nå er det naturligvis veldig mye mer som kunne ha vært sagt om dette. La meg bare avslutte helt kort med å si litt mer generelt om forholdet mellom rettferdiggjørelse og helligjørelse. Det er vel kjent at vi her er ved et veldig viktig punkt, både i lutherdommens kritikk av romersk-katolsk lære, og kanskje også i forhold til viss former for helliggjørelses- og åndsutrustningsforkynnelse idag.

Om vi tenker på selve nådebegrepet er det klart at det i den lutherske understrekning av nåden som favor ligger et oppgjør med den katolske forståelse av nåden som inngydt og forvandlende kraft i mennesket. Tradisjonell romersk-katolsk teologi impliserer her den tanke at en helliggjort kristen, i kraft av den inngyde nådes verk i sitt liv, i dommen vil kunne fremstå med en iboende rettferdighet overfor Gud.

Selv om luthersk teologi ikke bør være fremmed for den tanke at Guds nåde som donum, gave, også har en forvandlende og helliggjørende virkning i mennesket, så fastholder vi at dette aldri vil kunne føre til noen faktisk eller inneboende rettferdighet i mennesket som vil kunne holde i Guds dom.

I forholdet til Gud, og til hans dom over synden, er det intet annet enn Kristus og hans rettferdighet, som en rettferdighet utenfor oss, som holder.

Vi må derfor akte oss vel for å forkynne det nye liv, hva enten det dreier seg om helliggjørelse eller åndsutrustning, på en slik måte at det blandes sammen med spørsmålet om hvordan en blir rettferdig for Gud.

Satt på spissen kan vi si det slik at Gud selv ikke har noen bruk for din og min helliggjørelse, for han ser oss allerede som rettferdige og hellige i Kristus.

Men din neste, og verden rundt deg, har bruk for din helliggjørelse. På samme måte har Gud selv ikke noe bruk for åndsutrustning eller nådegaver i sin vurdering av oss. Det som teller for ham er at vi er ikledd Kristus og hans rettferdighet. Men din menighet har bruk for at du blir åndsutrustet, slik at du kan tjene i den kraft Gud gir (1 Pet 4,11).

Har vi denne distinksjonen klart for oss kan vi med stor frimodighet løfte frem de bibelske formaninger til å ikle seg Kristus og det liv vi har i ham, både vedrørende helliggjørelse og åndsutrustning. Det er noe som hele tiden kommer fra og gis av Gud, og som leves ut i tjeneste i menigheten og i verden.

Det andre emneområde, eller eventuelt konfliktområde, som vi her kort vil gå inn på tar utgangspunkt i følgende:

b) *Påstand:* *'Et avgjørende testspørsmål på om Oase kan sies å representere en luthersk-konfesjonell karismatikk, er nettopp spørsmålet om forholdet mellom Ånden og Ordet'. (Gunnar Johnstad, FBB-nytt, mars 1989).*

Vi er enige i at det hører med til klassisk luthersk tenkning å fastholde et grunnleggende forhold

mellom Den Hellige Ånd og de ytre midler, Ordet og sakramentene. Dette er særlig nedfelt i CA 5,

‘For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og forvalte sakramentene. For ved Ordet og sakramentene som midler blir DHÅ gitt, han som virker troen, hvor og når Gud vil, i dem som hører evangeliet, nemlig at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld. Gal 3,14 "så vi kunne få Åndens løfte ved troen". De fordømmer gjendøperne og andre, som mener at DHÅ kommer til menneskene uten det ytre ordet, ved deres egne forberedelse og gjerninger’. (Oversettelse i Jens O. Mæland (utg), *Konkordieboken*, Oslo 1985).

Det første vi raskt kan bli enige om vedrørende forholdet Ordet og Ånden, er at det åpenbarte Guds Ord i Bibelen alltid må være norm og målestokk for alt som utgis for å være åndsinspirert tale og handling.

Det andre, som imidlertid er et meget viktig spørsmål, som ofte ikke drøftes, er dette: hva handler CA 5 egentlig om? Overskriften: Om det kirkelige embete er egentlig misvisende. Innholdsmessig dreier det seg primært om hvordan mennesker får del i den rettferdiggjørende tro som er beskrevet i CA 4, og ved dette også får del i DHÅ. Dette skjer gjennom sakramentene og det forkynte ord som forvaltes av det kirkelige embete.

Det handler her altså *primært om inngangen til kristenlivet*. Og her er det viktig i luthersk tradisjon å understreke at ingen kan få del i Guds frelse, og dermed DHÅ, ved egne forberedelser, gode gjerninger eller strev for å holde loven. Her er vi ved et yndlingstema hos Luther selv, nemlig dette at troen skapes ved det forkynte ord, og at DHÅ, som virker troen, gis gjennom dette ord og sakramentene.

Men hva så når mennesker gjennom Ordet og sakramentene har kommet til tro, mottatt frelsens gave, er blitt boliger for DHÅ og lever sitt daglige liv ‘i frelsens rom’?

Er det da slik at Ånden bare virker når en Bibel åpnes og leses, eller når dåp og nattverd forvaltes?

Det er flere ledende lutherske dogmatikere som klart avviser at det skulle være meningen at Ånden så og si er lukket inne i Ordet eller dåpen. Særlig interessante er Regin Prenters to foredrag, gjengitt i boken, *Jeg tror på DHÅ. Vår lutherske kirke i møte med den karismatiske utfordring*, Oslo 1982, 16-29 (Den Hellige Ånds gjerning i kirken) og 121-135 (Taler Gud direkte idag? Profeti-åpenbaring-kall-ledelse). Det følgende er et par sitater fra Prenter:

‘Ordet og sakramentene er virkemidler (instrumenta) for den treenige Gud. Han forener seg med ord og sakramenter idet han bruker dem som sine virkemidler. Men han låser seg ikke inne i dem. Tvertimot! Den Ånd som med ordet og sakramentene som virkemidler *utøses* over hans folk - pinseunderet på den første store pinsedag og ved hver dåp siden - *inngytes* i hjertene for der å skape troen og de frukter troen gir når den er virksom i kjærlighetens gjerninger og utholdende i håpet under korset.---

Sondringen mellom den Ånd som blir utøst *over* Guds folk og dets enkelte medlemmer og den Ånd som blir *inngytt* i hvert av disse hjertene, fører hos Paulus til en sontring mellom Ånden selv som person og Åndens gaver i 1 Kor 12,4:’ (så siteres v7-11 med eks. på de ulike nådegaver), (s127).

Prenters poeng er, om jeg har forstått ham rett, er at DHÅ som har tatt bolig i den troende, nå hele tiden er fri til å virke for å fremme et liv med kjærlighetens gjerninger og Åndens gaver i funksjon.

‘I dette underfulle samspill av bunden forkynnelse og sakramentforvaltning og fri

lovsang og kjærlighetstjeneste har det som jeg i tittelen på mitt bidrag har kalt "Guds direkte tale idag" sin plass. Profeti er en kjærlighetstjeneste i menigheten, som er gjort mulig ved en særskilt gave gitt av DHÅ', (s131f).

Prenter, som vel må anses som en av ekspertene på pneumatologien hos Martin Luther og i de lutherske bekjennelsesskrifter, ser altså ingen motsetning mellom det forhold som beskrives mellom Ånden og nådens midler i CA 5, og dette at den Ånd som er utøst over Guds folk og inngytt i hver enkelt troende, i frelsens og troens rom kan virke på ulike direkte måter til veiledning og oppbyggelse av menigheten.

Liknende synspunkter finnes hos en av de ledende tyske lutherske dogmatikere i etterkrigstiden, Edmund Schlink:

^- med henblikk på Åndens virke i dåpen, er det av avgjørende betydning å ta på alvor at Den Hellige Ånd, til forskjell fra dette at Guds Sønn ble menneske bare en gang, stadig vil komme på nytt. Som ved pinsehendelsen så kommer Ånden også ved dåpen ikke en gang for alle, men for første gang, for at Han alltid videre skal være forventet og kunne gi nye gaver. I dåpen mottas Den Hellige Ånd som pant på videre åndsvirkninger. Ja, hans virke går endog forut for dåpen, ettersom Han ved evangeliet vekker tro og ønske om å bli døpt.

I historisk perspektiv ser vi stadig den fare innen dåpslæren at denne Åndens frihet til å virke oversees, nemlig Åndens frihet til stadig å komme over den dømte med nye erfaringer, og med nye nådegaver og rettleiding til tjeneste. Vi ser ofte en tendens til å forbinde utsagnene om Ånden så nært med dåpen at Hans virke så og si lukkes inne i selve dåpshendelsen, slik at dåpen mer blir en garanti for åndsbesittelse enn et utgangspunkt for stadig nye virkninger ved Ånden', (oversettelse ved OCH fra *Die Lehre von der Taufe*, i *Leiturgia* bd. 5, Kassel 1970, 641-806, 697).

Her ser vi en sentral luthersk dogmatiker som har et dynamisk syn på forholdet mellom åndsmeddelelsen i dåpen og Åndens videre virke i en kristens liv. Det er ikke noe motsetning eller noe konkurranseforhold mellom disse to perspektiver, men dåpen blir utgangspunkt for alle andre virkninger av Ånden. Ja, åndsmeddelelsen i dåpen gir nettopp grunn til å forvente at Ånden skal kunne gi stadig nye erfaringer og nye nådegaver.

Dette er etter min mening, mye mer bibelsk - og jeg tror også luthersk, enn mye av den punktuelle og perspektivløse dåpsforkynnelse som nå for tiden ofte utgis for å være luthersk.

Jf. her også *Store Katekisme* (Utgave etter F.W. Bugge, Oslo 1952, 176):

Enhver kristen har derfor nok å lære på og øve seg på ved dåpen hele sin livstid. Han må nok stadig arbeide på å få en fast tro på det dåpen lover og bringer, nemlig seier over djevelen og døden, syndsforlatelse, Guds nåde, hele Kristus og den Hellige Ånd med hans gaver.

Vi trenger stadig å øve oss på å ta imot det dåpen bringer, også den Hellige Ånd med hans gaver. Det er stadig nye ting å oppdage og å ta imot av det som flyter ut av dåpens gave.

Nå er vi fullstendig klar over at kan sies mye mer om forholdet mellom karismatikk og lutherdom enn de kortfattede refleksjoner vi her har delt. Allikevel tror jeg vi her har å gjøre med to områder som er meget viktige i en eventuell videre dialog om dette. Etter min mening dreier det seg her også om to områder hvor mye av tradisjonell luthersk forkynnelse kommer til kort i forhold til sitt eget utgangspunkt, uansett hvor mye en hevder å stå for god lutherdom.

Før vi forlater dette hovedavsnittet vil vi imidlertid også reise et annet spørsmål som er meget aktuelt i dagens økumeniske samtale.

Er det mulig at nettopp pneumatologien, læren om Ånden, er et av de svakeste punktene i den lutherske lærertradisjon?

Regin Prenter er ikke redd for å stille et slikt spørsmål. Under henvisning til de spiritualistiske bevegelsene på reformasjonstiden og ulike bevegelser i dag som løfter frem den karismatiske dimensjon sier han:

‘De stiller den lutherske teologi overfor et spørsmål: denne annerledes måte å tale om Ånden på kan ofte synes å falle inn under den fordømmelse CA art. 5 uttaler over dem som vil skille DHÅ fra det ytre ord i evangelium og sakrament; er denne tale også i konflikt med den hellige skrift? Eller kan vi si at denne annerledes tale om DHÅ's gjerning påberoper seg en side av det bibelske vitnesbyrd om DHÅ som mangler i den lutherske oppfatning av DHÅ's gjerning? Er ikke denne annerledes måte å tale om Åndens gjerning på mer i pakt med både GT's og Paulus' tale om Ånden? Hvis den lutherske teologi på uberettiget ensidig vis har fremhevet det johanneiske vitnesbyrd om DHÅ på bekostning av andre sider av Bibelens tale om Åndens gjerning, f.eks.: hos Paulus, hvilken rett har den da til å holde fast ved den skarpe fordømmelse av "svermernes" tale om Åndens gjerning? En luthersk teologi som ønsker å være bekjennelsestro, kan ikke skyve fra seg slike spørsmål. For det er Skriften som legitimerer bekjennelsens utsagn, ikke omvendt’, (1982:24).

Mitt eget inntrykk er at debatten i Norge i de senere år vel så meget har vært orientert utfra tradisjonen som utfra Skriften.

I forlengelsen av Prenters utsagn her må vi se i øynene at lutherdommen er under kritikk for en for lite utviklet pneumatologi fra godt skolerte teologer i ulike kirkelige tradisjoner. Den romersk-katolske teologen Christian Schütz hevder i sin dogmehistorisk orienterte *Einführung in die Pneumatologie*, Darmstadt 1985, 114-118, at Luthers og reformasjonens pneumatologi har sitt tyngepunkt i helliggjørelsesperspektivet og er svak på andre områder.

Fra ortodoks side hevdes det gjerne at leddet *filioque* i Nicaenum har hindret alle kirkene i den vestlige tradisjon i å utvikle en fullødig pneumatologi, hvor Ånden som de to andre personer i treenigheten får et selvstendig virkeområde.

Det er jo mulig at om Martin Luther hadde kunnet blande seg inn i debatten idag ville han ha sagt: les Skriften og ikke meg.

III. Den karismatiske dimensjon i rammen av Paulus lære om Ånden

(På grunn av tidsrammen blir fremstillingen her noe skissemessig).

a) For Paulus er det en klar forutsetning at enhver kristen har fått del i DHÅ

Ifølge formuleringen ‘vet dere ikke?’ i Kor 1 3,16 og 6,19 dreier det seg her mer om en trossak enn en følelses- eller opplevelsessak.

‘Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere?’

Den samme perspektiv har vi i 2 Tim 1,14, og i Rom 8,9 er dette satt helt på spissen:

‘Den som ikke har Kristi Ånd, hører ham ikke til’.

Det er altså en forutsetning for all undervisning om Åndens gjerning i en kristens liv hos Paulus; at Ånden allerede har tatt bolig hos oss.

b) Den grunnleggende åndsmeddelse skjer, ifølge Paulus, ved initiasjonen (ved inngangen til kristenstanden)

Viktige skriftsteder er her 1 Kor 6,11; 12,13 og Titus 3,5.

Det synes idag å være en klar økumenisk konsensus om dette, jeg kjenner personlig ikke noen kristen sammenheng i Norge hvor dette benektes.

Det er imidlertid uenighet om hvilke viktige elementer som hører med til denne grunnleggende initiasjon. I den reformerte tradisjon, og i ulike nyere evangeliske og karismatisk pregede kirkesamfunn, legges hovedvekten på omvendelsen. Ved omvendelsen skjer også gjenfødselen, og en mottar Ånden som pant på frelsen.

I luthersk sammenheng er vi, etter min mening med rette, vant til å understreke dåpen som et vesentlig og åndsmeddelende element i initiasjonen.

‘Men nå er dere blitt vasket rene, dere er blitt helliget, ja, rettfærdige for Gud i Herren Jesus Kristi navn og ved vår Guds Ånd’ (1 Kor 6,11)

Jf. bruken av verbet *avpolou,omai*, vaske seg, la seg vaske, her i aor. (har latt dere vaske) med bruken av det samme verb (i imperativ) i Apg 22,16;

‘Hvorfor nøler du? Kom og la deg døpe og få dine synder vasket bort, idet du påkaller hans navn’.

Til synet på forholdet dåp - åndsmeddelelse jf.: Ove Conrad Hanssen, *Dåpen og Den Hellige Ånd*, Credo: Oslo 1990.

Personlig mener jeg også at 1 Kor 12,13 er et dåpssted;

‘For med en Ånd ble vi alle døpt til å være et legeme, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og vi fikk alle én Ånd å drikke’.

Det er her interessant å se at en betydelig Paulusfortolker som Gordon Fee, som selv er pinsevenn, klart argumenterer for at det her dreier seg om et utsagn om den kristne initiasjon, selv om han vil legge vekten på at det er omvendelsen og ikke vanddåpen som beskrives, *God's Empowering Presence. The Holy Spirit in the letters of Paul*, Hendrickson: Peabody 1994, 178-182. (Det dreier seg i denne boken om en grundig drøftelse av alle utsagn om Ånden hos Paulus, XXIV+967 sider!)

c) *Ånden utfører, ifølge Paulus, en tosidig gjerning i en kristens liv*

1. Det dreier seg om en initierende gjerning, dette at Ånden virker gjennom Ordet, dåpen og omvendelsen, og tar bolig i den kristne som frelsesgave og pant (Efes 1,14) på at vi en gang skal motta hele arven sammen med Kristus.

2. Men det dreier seg også om en stadig pågående gjerning på ulike områder av den troendes og av menighetens liv.

Denne tosidigheten er meget klart uttrykt i Gal 3,2 og 5.

‘Svar meg nå på én ting: Fikk dere Ånden på grunn av lovgjæringer eller var det ved å høre og tro?’ (v2)

Formen av verbet ‘fikk’ eller ‘mottok’ dere, viser at det her dreier seg om den grunnleggende åndsmeddelelse, åndsmeddelelsen ved initiasjonen eller inngangen til kristenstanden.

Når en ser hvor bred plass Martin Luther vier dette skriftavsnittet i sin Store Galaterbrevs-kommentar, er det klart at det her dreier seg om et viktig skriftgrunnlag for CA 5.

Men vi lutheranere har hatt lite å si om v5:

‘Han som gir dere Ånden og som gjør under blant dere, gjør han det på grunn av lovgjæringer, eller fordi dere hører budskapet og tror?’

NO har her klart fått frem presensformen, og det er lite uenighet i kommentarlitteraturen om at Paulus her beskriver Åndens pågående gjerning i menigheten. Gud ‘gir’ stadig Ånden og gjør

stadig, ved Ånden under blant dem. Heller ikke dette utløses ved lovstrev, men ved den tro på Guds makt og løfter som skapes ved det forkynte ord og som våger å handle på dette ord.

Vi er ellers fortrolige med Åndens pågående gjerning i helliggjørelsesperspektivet, f.eks. slik dette er beskrevet i Rom 8,1-17 og Gal 5,16-22, og dette er et viktig område som vel kan trenge å fornyes i norsk forkynnelse idag.

Men det er nå på høy tid at vi, som lutheranere, tar på alvor at også den karismatiske dimensjon, utrustningen med de åndelige gaver, hører hjemme i dette perspektivet.

I beskrivelsen av ulike nådegaver i 1 Kor 12,4-11 spiller v7 en viktig rolle:

‘Hos hver enkelt gir Ånden seg tilkjenne, slik at det blir til gagn’.

Det greske uttrykket, *h` fane,rwsij tou/ pneu,matoj* kan oversettes litt forskjellig; ‘Åndens tilkjennegivelse, Åndens tilsynekomst, Åndens "manifestatio" (Vg).

Paulus taler her om den Ånd som allerede har tatt bolig i den troende. Denne ånd er ikke tilstede som en passiv gjest, men som en guddommelig kraftperson som ønsker å gi seg tilkjenne, gjøre seg synlig ved å utruste enkeltmennesker og dermed menigheten med et helt register av åndelige gaver og ‘egenskaper’. Dette er helt vesentlig for at menigheten skal kunne utføre sitt oppdrag i verden (Efes 4,12f) og ikke bare tjene i egen kraft (1 Pet 4,10f).

d) Hvordan kommer denne Åndens pågående virksomhet igang?

Paulus synes klart å forutsette at det kan stenges for den, Ånden kan påføres sorg (Efes 4,30), ja, den kan utslukkes (1 Tess 5,20), ved at den profetiske åndsdimensjon hindres. Til en kort drøftelse av 1 Tess 5,19-22, jf. Ove Conrad Hanssen, ‘Den urkristne gudstjeneste - en "tjeneste ved Guds Ånd"’, *TTK* 61, 1990, 241-254, 247f.)

Hele formaningsdimensjonen i Paulus undervisning synes videre å forutsette at Ånden ikke tvinger seg på, men at de troende bevisst må åpne seg opp for og etterstrebe Åndens fortsatte gjerning. Det dreier seg altså ikke om noe som skjer automatisk, men om noe som det må tilskyndes til og oppmuntres til gjennom en stadig pågående evangelisk formaning i menighetens liv.

(Jf. her i luthersk sammenheng at Konkordieformlen, art.VI (Om lovens tredje bruk) *Solida Decl.*, vender seg mot den tanke at det gjenfødte menneske av sin egen lyst og DHÅ's tilskyndelse lever det nye liv og gjør Guds vilje - uten å behøve tilskyndelse fra noe ytre ord i formaning og rettledning, [Mæland (1985:478ff)].

Derfor ser vi hvordan formaningen stadig lyder hos Paulus:

‘Jeg sier dere: Lev et liv i Ånden! Da følger dere ikke begjæret i deres syndige natur’ Gal 5,16.

‘Har vi fått livet ved Ånden, så la oss også leve ved Ånden’ Gal 5,25.

Det samme dynamiske perspektiv ser vi klart i Rom 8 om ‘å være opptatt av det som hører Ånden til’ (v5) og om å ‘drives av Ånden’ (v14). Jf. også Efes 5,18f, ‘Men bli fylt av Ånden, og si frem--’

I nådegaveutrustningsperspektivet ser vi dette klart i 1 Kor 14,1. Det er mennesker som tidligere er blitt minnet om at de er templer for DHÅ (3,16) og om at de er blitt døpt med Ånden (12,13) som nå formaneres:

‘Jag etter kjærligheten, streb etter åndsgavene, mest etter å tale profetisk’.

Denne formaningen lyder i en menighet som allerede var rimelig utrustet med åndelige gaver (1,7), men hvor deres praksis og vektlegging var blitt skjev. Paulus poeng i 1 Kor er da ikke å undertrykke bruk av åndelige gaver, men å tilskynde til en rett og enda rikere bruk.

Hvordan kan en ‘strebe etter’, eller ‘være ivrig for’ de åndelige gaver.

Hos Paulus synes ihvertfall tre ting å være sentrale:

1. Undervisning om de ulike gaver og deres bruk 1 Kor 12 og 14 jf. 12,1.
2. Tilskyndelse til å ta disse ibrug, 14,1
3. Bønn med handspåleggelse, 2 Tim 1,6

IV. Avsluttende refleksjoner

Dersom det å være lutheraner utelukkende består i å gjenta det som står i de lutherske bekjennesskrifter, hos Martin Luther selv eller hos andre betydelige teologer og forkynnere i den lutherske tradisjon, så er det vel rett at det ikke er så veldig mye direkte inspirasjon å hente i denne sammenhengen for en som er opptatt av å løfte frem den karismatiske dimensjon i kristenlivet.

Det var andre problemstillinger som sto sentralt, og som var påtrengende aktuelle, i den teologiske nyorientering som skjedde på reformasjonstiden.

Jeg har allikevel forsøkt å argumentere for at det i den lutherske kristendomsforståelse finnes en 'strukturell' åpenhet for en undervisning om og tilskyndelse til å leve ut det nye liv i Kristus, i daglig helligjørelse og tjeneste ved Ånden, i menigheten og i verden. Ja, det evangeliske formaningsperspektiv som finnes hos reformatoren selv, synes å representere en mye mer dynamisk kristendomsforståelse enn den som har preget mye av forkynnelsen i de kirker som bærer hans navn.

Og dersom det å være lutheraner også innebærer å la seg inspirere av reformatorens friske og nyskapende bibelarbeide for å gjenoppdage og løfte frem viktige bibelske sannheter for sin samtid, ja da finnes det mye inspirasjon å hente her.

Det er jo på mange måter noe underlig motsigelsesfullt i dette at kirker som i utgangspunktet så sterkt understreker at tradisjonen hele tiden må prøves på Skriften, og at kirken trenger en kontinuerlig fornyelse, i den grad er blitt fanget inn av sin egen tradisjon at de i dag fremstår som noen av de kirkesamfunn som er minst villig til nytenkning.

Kanskje er dette noe av bakgrunnen for at lutherdommen, i internasjonalt perspektiv, i dag mer og mer fremstår som et marginalfenomen innen kristenheten. Et av de fornyelseselementer, det finnes naturligvis også andre, som kanskje kan være med å snu en slik utvikling er, etter min mening, en ny åpenhet for den karismatiske dimensjon.

Ove Conrad Hanssen